

Отримано: 27 травня 2020 р.

Прорецензовано: 17 червня 2020 р.

Прийнято до друку: 23 червня 2020 р.

e-mail: bereslav@bigmir.net

DOI: 10.25264/2311-5149-2020-17(45)-60-66

Береславська О. І. Фіскальні та монетарні програми подолання рецесії 2020. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, червень 2020. № 17(45). С. 60–66.

УДК: 336.76

JEL-класифікація: A1, E20, E24

ORCID-ідентифікатор: /https://orcid.org/0000-0001-8856-2478

Береславська Олена Іванівна,

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри банківської справи та фінансового моніторингу
Університету Державної фіскальної служби України

ФІСКАЛЬНІ ТА МОНЕТАРНІ ПРОГРАМИ ПОДОЛАННЯ РЕЦЕСІЇ 2020

У статті розглянуто причини та особливості рецесії 2020. Проаналізовано фінансові та монетарні програми окремих країн Центральної і Східної Європи та України. Зосереджено увагу на спільних підходах до формування програм, спрямованих на подолання наслідків рецесії. Визначено ризики запровадження антикризових програм в Україні.

Ключові слова: криза, рецесія, пандемія, фіскальні та монетарні програми, сукупний попит, економічна активність, безробіття, споживання.

Береславская Елена Ивановна,

доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой банковского дела и финансового мониторинга
Университета Государственной налоговой службы Украины

ФИСКАЛЬНЫЕ И МОНЕТАРНЫЕ ПРОГРАММЫ ПРЕОДОЛЕНИЯ РЕЦЕССИИ 2020

В статье рассмотрены причины и особенности рецессии 2020. Проанализированы финансовые и монетарные программы отдельных стран Центральной и Восточной Европы и Украины. Сосредоточено внимание на общих подходах к формированию программ, направленных на преодоление последствий рецессии. Определены риски введения антикризисных программ в Украине.

Ключевые слова: кризис, рецессия, пандемия, фискальные и монетарные программы, совокупный спрос, экономическая активность, безработица, потребление.

Olena Bereslavska,

Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of banking and financial monitoring
University of the State Tax Service of Ukraine

FISCAL AND MONETARY PROGRAMS FOR OVERCOMING THE RECESSION 2020

The causes and features of the crisis caused by the COVID-19 pandemic are considered. It is noted that the crisis, which caused a recession in the world and national economies, has significantly affected all countries. The decline in world production is expected at 3.0%. The causes of the current crisis are significantly different from those observed during the financial crises of 1997-1998 and 2008-2009. The first two crises began with the exacerbation of problems in financial markets (foreign exchange and derivatives markets). The current crisis has arisen in the process of bans on social and personal communication, reduction of domestic consumption, temporary closure of most small and medium businesses, micro-businesses, most of which may not take their jobs after the recession.

The main feature of this crisis is a very high level of uncertainty about its duration and the strength of the shock that countries around the world will face. Manifestations of the crisis at the global level are the reduction of international trade and the accumulation of fixed capital, the rapid growth of budget deficits, the reduction of employment, the closure of borders. In Ukraine, the crisis is also accompanied by an increase in the state budget deficit, contraction of economic activity, which manifested itself in falling production rates, reduced domestic demand and consumption, the risk of rising inflation and hryvnia devaluation, rising unemployment.

To overcome the effects of the corona crisis, governments have developed and are implementing fiscal and monetary programs. An analysis of the programs of Central and Eastern European countries that have successfully reformed their economies and Ukraine has shown that they are common in their approaches and measures proposed in the field of fiscal and monetary policy. In particular, it is the establishment of tax preferences, the provision of state guarantees, credit support for small and medium-sized businesses, stimulating domestic demand by increasing money supply, using repo operations, refinancing tier two banks, easing capital buffer requirements.

The implementation of these programs, according to IMF forecasts, gives a chance for V-shaped growth of the world economy. At the same time, the great uncertainty of the duration of the pandemic and recession may level expectations.

Increasing the budget deficit in Ukraine to 7.5%, problems with sources of coverage and expansion of money supply through the resumption of bank refinancing operations by the National Bank exposes the country to the risks of provoking inflation and devaluation. Other risks also remain relevant for Ukraine, namely: escalation of the military conflict in the east of the country; reduction of grain and fruit and vegetable crops in Ukraine due to unfavorable weather conditions; increasing volatility in world food prices in the light of global climate change; strengthening protectionism in the world.

Keywords: crisis, recession, pandemic, fiscal and monetary programs, aggregate demand, economic activity, unemployment, consumption.

Постановка проблеми. Пандемія Covid-19 і карантин, що запровадили більшість країн світу, зумовили розгортання світової економічної кризи, яка, за прогнозами науковців та фахівців, стане найбільш руйнівною за останнє сторіччя. Проте розвинені країни постраждають менше порівняно з країнами, які розвивають та реформують свою економіку, оскільки мають більш міцну «подушку безпеки», тобто свого часу сформували певні стабілізаційні фонди та буфери капіталів, суттєво зменшили боргову залежність та дефіцити своїх бюджетів. Країни, що розвиваються та проводять структурні реформи, Україна у тому числі, не мають таких умов. Розвиток в таких країнах забезпечувався запозиченнями іноземного капіталу, що сприяло нарощуванню боргової залежності. За даними ООН, таким країнам для подолання наслідків рецесії 2020 необхідно як мінімум 2,5 трлн дол. Оскільки у кризі опинилися всі країни світу, розраховувати на фінансову підтримку не приходиться. Тому на порядку денному кожної країни надзвичайно актуальними постають питання розроблення та впровадження власних фіскальних та монетарних (антикризових) програм для подолання коронакризи та її наслідків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми, пов'язані з розробленням та впровадженням фіскальних та монетарних програм і заходів під час світових фінансово-економічних криз, завжди перебували у полі наукового інтересу багатьох зарубіжних і вітчизняних дослідників. Зокрема, роль фіскальних та монетарних антикризових програм та їх ефективність у боротьбі з наслідками кризових явищ розглядали у своїх працях Б. Бернаке, А. Бліндер, Л. Григор'єв, А. Дробязко, В. Козюк, С. Моїсєєв, Д. Острі, Дж. Стіглиць, К. Рогофф, Н. Рубіні, П. Трунін, Д. Фурчері.

Відаючи належне зазначеній проблематиці та вагому науковому доробку її дослідників, необхідно зазначити, що у ході процесу розроблення та впровадження фіскальних та монетарних програм для подолання рецесії 2020 сформувався ряд нових викликів, пов'язаних з відмінністю джерел походження поточної кризи та її наслідків від тих, що відбувалися в світі в попередні роки. Практична актуальність зазначеного завдання зумовила потребу у розгляді та аналізі розроблених фіскальних та монетарних програм в окремих країнах Центральної і Східної Європи (ЦСЄ) та в Україні.

Виклад основного матеріалу. Дослідження причин та наслідків прояву криз, що спостерігалися у світі протягом останніх 22 років (криза 1998–1999 рр., криза 2008–2009 рр. та сучасна криза 2020 р.), дають можливість стверджувати про їх суттєву відмінність. І якщо перші дві кризи починалися з виникнення проблем на фінансових ринках (валютному та ринку деривативів), то поточна криза виникла у процесі заборон на особисте спілкування, скорочення споживання великого переліку видів послуг, тимчасове припинення роботи більшості підприємств малого та середнього бізнесу, який при виході з рецесії може не відновитися загалом. Особливістю цієї кризи є дуже високий рівень невизначеності щодо її тривалості та сили шоку, з яким стикнуться країни.

Скорочення споживання та зайнятості болюче вдарило по самим бідним прошаркам суспільства у світі та в Україні. За даними ЮНІСЕФ (UNICEF), рівень бідності за абсолютним критерієм в Україні внаслідок рецесії 2020 може зрости з 27,2 % до 43, 6% [1]. Щодо економіки, то, стартувавши, криза починає розвиватися за своїми законами. У світовому масштабі – це скорочення міжнародної торгівлі та нагромадження основного капіталу, стрімке зростання дефіцитів бюджетів, скорочення зайнятості, закриття кордонів. В Україні – це так само зростання дефіциту бюджету, стиснення економічної активності, що проявилася у падінні темпів виробництва, скорочення внутрішнього попиту та споживання, ризик підвищення інфляції та девальвації гривні, стрімке зростання безробіття.

Аналізувати наслідки цієї кризи в Україні ще зарано, бо вона перебуває на стадії її розгортання, проте загрозливі тенденції вже спостерігаються як в державних фінансах, так і в економіці в цілому. Зокрема, згідно з ухваленими змінами до держбюджету розмір дефіциту зростає з 96,2 млрд грн до 298,4 млрд грн, тобто з 2,1 % до 7,5 % ВВП [2]. Для України такий дефіцит бюджету є загрозливим з точки зору погвваллення інфляційних процесів, оскільки джерела його покриття все ще не до кінця є зрозумілими.

Покрити дефіцит можна трьома способами: коштами від приватизації державного майна, кредитами донорів та емісією. В оновленому держбюджеті план приватизаційних надходжень зменшений з 12 млрд грн до 0,5 млрд грн. Кредит від МВФ західних партнерів лише частково покриє потребу у фінансуванні дефіциту. Фінальна сума допомоги повинна становити 8 млрд дол. (близько 210 млрд грн). Однак 2020 р.

Україна отримує лише перший транш у розмірі 1,9 млрд дол. (близько 50 млрд грн). Отже, найбільш реальним джерелом є емісія, яка з певним часовим лагом проявиться на рівні інфляції та девальвації гривні [3].

Ще одним негативним проявом кризи є стрімке скорочення обсягів виробництва та зростання безробіття. Зокрема, за даними Держкомстату України, за січень–квітень 2020 р. обсяг промислового виробництва скоротився на 7,9 % порівняно з аналогічним періодом минулого року. Також на початок травня поточного року кількість безробітних, зареєстрованих у Державній службі зайнятості, становила 456,8 тис. осіб, що майже на 148,5 тис., або на 48 %, більше, ніж станом на відповідну дату минулого року.

Стосовно інших країн світу, то в них так само очікується стрімке падіння виробництва, зростання безробіття, скорочення внутрішнього попиту тощо.

Таблиця 1

Динаміка обсягів виробництва (ВВП) країн світу у 2019–2021 рр. (%)

Країни	2019	Прогноз	
		2020	2021
Світовий обсяг виробництва	2,9	-3,1	5,8
Країни з розвинутою економікою	1,7	-6,1	4,5
Європейські країни з ринками, що формуються і розвиваються	2,1	-5,2	4,2
Країни зони євро	1,7	-7,1	4,8
Азійські країни з ринками, що формуються і розвиваються (у т.ч. Китай)	5,5	1,0	8,5

Джерело: складено автором за даними МВФ [4].

Аналіз показників обсягів виробництва в країнах світу, наведений у табл. 1, засвідчує, що найбільше падіння обсягів виробництва спостерігається в розвинутих країнах та країнах зони євро. У цілому, за даними МВФ, 2020 р. очікується падіння світового ВВП на 3,0 % (за часи кризи 2008–2009 рр. падіння ВВП становило 1,67 %) [4]. Цей світовий прогноз пов'язаний з високим ступенем невизначеності у світі. Економічні наслідки залежать від факторів, взаємодію яких важко передбачити, зокрема від розвитку пандемії, інтенсивності та ефективності заходів стримування, наслідків різкого ускладнення умов на світових фінансових ринках, зрушень у структурі витрат, змін у поведінці людей і цін на біржові товари. Багато країн стикаються з багаторівневою кризою, яка включає шок у сфері охорони здоров'я, збої в економіці внаслідок внутрішніх факторів, різке падіння зовнішнього попиту, розворот потоків капіталу. При цьому переважають ризики погіршення ситуації.

Оскільки економічні наслідки передбачають особливо сильні потрясіння в окремих секторах, уряди країн почали розробляти та впроваджувати антикризові програми з цілою низкою фіскальних та монетарних заходів для підтримки постраждалих домашніх господарств і бізнесу. Такі програми допоможуть зберегти існуючі економічні відносини протягом всього періоду припинення діяльності та принципово важливі для того, щоб після послаблення пандемії і скасування заходів стримування можна було поступово повернутися до нормального рівня активності.

У багатьох постраждалих від пандемії країнах з розвинутою економікою (Німеччина, Італія, Велика Британія, США, Франція, Японія) швидко були розроблені масштабні антикризові програми, побудовані на заходах фіскальної і монетарної політик. Також інші країни ЦСЄ, які успішно провели економічні реформи, зокрема Польща, Чехія, Румунія та інші країни, розробили антикризові програми, які за своїми підходами та змістом є подібними до програм розвинених країн. Різниця тільки полягає в обсягах фінансових ресурсів, які спрямовуються на подолання рецесії 2020. Інформація, наведена у табл. 2, дає змогу ознайомитися з антикризовими програмами окремих країн ЦСЄ.

Аналіз фіскальних програм, наведений у табл. 2, свідчить про те, що всі зазначені країни вводять податкові преференції, збільшують дефіцити бюджетів та видатки для підтримки бізнесу, особливо малого та середнього, оскільки саме цей бізнес є локомотивом розвитку економіки. Багато спільного є і в монетарних програмах. Зокрема, центральні банки країн з метою стимулювання внутрішнього попиту та розширення грошової пропозиції знижують свої ключові відсоткові ставки, проводять операції репо з державними цінними паперами, регулюють ліквідність банківської системи шляхом рефінансування банків другого рівня, послаблюють вимоги до формування буферів капіталу.

Таблиця 2

Фіскальні та монетарні програми подолання наслідків рецесії 2020 країн ЦСЄ та України

Країна	Фіскальні	Монетарні
Польща	<ol style="list-style-type: none"> Ухвалено бюджетні видатки на подолання наслідків кризи обсягом 93 млрд злотих (або 4,2 % ВВП). Затверджено нові кредитні гарантії урядом підприємцям на рівні 75 млрд злотих (або 3,3 % до ВВП). Затверджено надання пільгових кредитів з Польського фонду розвитку на суму 100 млрд злотих (або 4,5 % до ВВП), які спрямовані на закупівлю обладнання та матеріалів для лікарень; субсидування заробітних плат працівникам постраждалих підприємств та самозайнятим особам; допомога для батьків дітей молодшого віку, пов'язана із закриттям шкіл. Збільшено гарантії від національного банку розвитку (НБР) для підприємств. Створення нового Фонду гарантування ліквідності в НБР, який надаватиме гарантії за кредитами середнім та великим компаніям. Відстрочка або скасування внесків на соціальне страхування. Для мікрофірм, що мають до 9 працівників, внески на соціальне страхування покриваються бюджетом на 3 місяці. Для компаній, які працюють від 10 до 49 працівників, 50 % внесків на соціальне страхування сплачується за рахунок бюджету. Зменшення податкових надходжень на суму збитків, отриманих 2020 р. шляхом перегляду декларацій за 2019 р. Урядом прийнято, що 60 % фінансування може надаватися не безповоротній основі за певних умов, пов'язаних з підтриманням рівня зайнятості, продовженням ділової активності та рівнем втрачених продажів. 	<ol style="list-style-type: none"> Народний банк Польщі (НБП) знизив ключову процентну ставку до 0,5 % та запровадив операції репо (тонкого налаштування) для забезпечення ліквідності для банків. НБП знизив необхідний резервний коефіцієнт з 3,5 до 0,5 % та підвищив процентну ставку за обов'язковими резервами до рівня, рівного процентній ключовій ставці. НБП розпочав на вторинному ринку купівлю польських казначейських цінних паперів та розширив перелік цінних паперів, що приймаються у заставу. НБП запровадив програму забезпечення фінансування банківського кредитування нефінансових приватних підприємств. Скасовано 3-х відсотковий буфер системного ризику для вимог банківського капіталу. Польський орган фінансового нагляду (ПФСА) оголосив заходи, пов'язані з резервами та перекласифікацією позик існуючим підприємствам середнього, малого та мікробізнесу з метою дозволу повернення кредитних сум протягом більш тривалого періоду. Польська Асоціація банківської діяльності рекомендувала банкам добровільну відстрочку платежів за кредитами для постраждалих позичальників на три місяці. Банки також збільшили ліміти на безконтактні кредитні картки.
Чехія	<ol style="list-style-type: none"> Ухвалено бюджетні видатки у розмірі 262 млрд чеських крон (або 4,7 % до ВВП). Кошти будуть спрямовані на: <ol style="list-style-type: none"> відшкодування у розмірі 80 % і 60 % від обсягів заробітної плати отримають робітники, які були відправлені роботодавцями на карантин; виплату самозайнятим особам та мікробізнесу одноразової допомоги в сумі 500 чеських крон на день за період між 12 березня та 8 червня. покриття з бюджету 50 % орендної плати підприємствам малого та середнього бізнесу. виплату премій працівникам соціальних та медичних служб у розмірі 6,3 млрд чеських крон. Надання гарантії для підтримки бізнесу у розмірі 500 млрд чеських крон (9,25 % до ВВП). Встановлення податкових преференцій на сплату авансових платежів з прибутку підприємств, які у II кварталі 2020 р. призупинили свою діяльність. Скасовано штрафи за несплату податку на майно та подання податкової декларації вчасно. Встановлення мораторію на нарахування штрафів та пені за прострочення сплати за кредитами, наданими на 6 місяців. Тривалість позики може бути продовжена. 	<ol style="list-style-type: none"> Зниження Чеським національним банком (ЧНБ) ключової процентної ставки до 0,25 %. Збільшення частоти операцій репо з одного до трьох разів на тиждень і зниження антициклічної ставки буфера капіталу на 0,75 в. п. до 1 %, що вступило в дію з 1 квітня 2020 р. Внесення змін до закону про Чеський національний банк щодо розширення повноважень використання типів цінних паперів на вторинному ринку у разі виникнення шоків ситуацій та розширення кола учасників для співпраці.
Румунія	<ol style="list-style-type: none"> Ухвалено бюджетні видатки у сумі приблизно 21,7 млрд румунських лей (або близько 2 % ВВП), які спрямовуються на: <ol style="list-style-type: none"> додаткові витрати в систему охорони здоров'я; часткове покриття заробітної плати батькам, які залишаються вдома на період закриття шкіл; підтримку підприємств, включаючи часткове покриття заробітної плати самозайнятих та працівників, які вимушено пішли на карантин. Урядом спрямовано 15 млрд румунських лей (або 1,5 % ВВП) на гарантії за позиками та сплатою відсотків для придбання оборотних коштів та інвестицій малим та середнім бізнесом. Прискорення процесу відшкодування ПДВ, призупинення стягнення за прострочені позики та контролю податковими органами, знижки на сплату податку на прибуток підприємств та відстрочення податку на майно на три місяці. Тимчасове звільнення від сплати внесків роботодавцями на соціальне забезпечення. 	<ol style="list-style-type: none"> Національний банк Румунії (НБР) знизив ключову ставку грошово-кредитної політики на 0,50 в. п. до 2,0 %. НБР звужив коридор процентних ставок до $\pm 0,5$ в. п. НБР запровадив проведення репо-операцій зворотного викупу державних цінних паперів для забезпечення ліквідності кредитних установ. НБР почав купувати державні цінні папери на вторинному ринку та запровадив певні оперативні заходи для забезпечення безперервного функціонування платіжних та розрахункових систем. НБР дозволив банкам відтермінувати погашення позик для домогосподарств та підприємств, які постраждали від COVID-19, на термін до дев'яти місяців.

Словенія (зона євро)	<p>1. Уряд у рамках пакету економічних стимулів розміром 1 млрд євро (або 2,2 % ВВП), прийняв деякі податкові та видаткові заходи, що включають:</p> <p>а) відстрочення сплати окремих податків на строк до 24 місяців;</p> <p>б) сплату податку на прибуток в розстрочку на 24 місяці;</p> <p>в) субсидії на заробітну плату тимчасово непрацюючим працівникам через закриття підприємств на карантинних людей (у сумі близько 50 млн євро);</p> <p>г) спрямування коштів на надання державних гарантій відкриття кредитних ліній для фінансової підтримки постраждалих підприємств, зокрема малого та середнього бізнесу (600 млн євро).</p> <p>2. Уряд видав указ про зниження цін на електроенергію на наступні три місяці, щоб полегшити наслідки пандемії.</p> <p>3. Затверджено закон про надзвичайні ситуації, який надав уряду більше права на використання бюджетних коштів, у тому числі на витрати на охорону здоров'я.</p> <p>4. Схвалення Парламентом двох пакетів стимулів для економіки в розмірі 3 млрд євро (або 6,7 % ВВП) та 2 млрд євро (або 4,5 % ВВП), які включають вибіркоче звільнення від сплати податків і соціальних внесків, збільшення субсидій на заробітну плату, підтримку тимчасового доходу для вразливих груп, премії медичним працівникам та на надання гарантій для бізнесу.</p>	<p>Основні заходи:</p> <p>1. Банк Словенії (БС) поширив усі заходи ЄЦБ на всі банки Словенії, зокрема ощадні.</p> <p>2. Постраждалим фірмам та домогосподарствам дозволено отримувати відстрочення повернення банківських позик на строк до 12 місяців.</p> <p>3. Банк Словенії знизив максимальний рівень дозволених комісійних платежів на банківських рахунках.</p> <p>4. Міністерство фінансів Словенії обмежило розподіл прибутку в банках та ощадних касах; та (iv) BoS</p>
Україна	<p>1. Збільшення дефіциту бюджету з 96,2 млрд грн до рівні 298,4 млрд грн (або з 2,1 % до 7,5 % ВВП).</p> <p>2. Формування Фонду боротьби з коронавірусом 64,7 млрд грн, кошти якого спрямовуються на:</p> <p>а) фінансування потреб медичних закладів;</p> <p>б) додаткові виплати медичним та іншим працівникам, які безпосередньо задіяні у заходах з ліквідації COVID-19;</p> <p>в) надання грошової допомоги громадянам, зокрема особам літнього віку, у зв'язку з негативними наслідками поширення COVID-19;</p> <p>г) надання трансферту Пенсійному фонду.</p> <p>3. Збільшення Резервного фонду на 3 млрд грн – до 4,5 млрд грн.</p> <p>4. Встановлення окремих податкових преференцій підприємствам малого та мікро-бізнесу, а також самозайнятим.</p> <p>5. Створення 500 тис. додаткових робочих місць.</p> <p>6. Надання державних гарантій малому та середньому бізнесу.</p> <p>7. Підтримка великого бізнесу через державні закупівлі.</p>	<p>1. НБУ знизив облікову ставку до 8 %.</p> <p>2. НБУ повернув практику рефінансування банків у обсягах, що обмежуються наявною в банків ліквідною заставою, до якої можуть входити ОВДП, депозитні сертифікати Нацбанку, іноземна валюта, а також в майбутньому – корпоративні облигації, забезпечені державною гарантією, муніципальні облигації.</p> <p>3. Доступ до рефінансування отримає будь-який український банк з прозорою структурою власності і без простроченої заборгованості перед НБУ.</p> <p>4. Тендери з підтримання ліквідності банків строком до 90 днів проходять щотижня, а з надання довгострокового рефінансування від року до п'яти років – раз на місяць.</p> <p>5. НБУ відстрочив впровадження банками буферів капіталу, включаючи буфер консервації капіталу і буфер системної важливості. Водночас, банки мають виконувати мінімальні вимоги достатності та регулятивного капіталу.</p> <p>6. НБУ відстрочив проведення стрес-тестування банків.</p>

Джерело: складено автором.

Запровадження зазначених програм дає шанс країнам та світовій економіці на швидке V-подібне зростання, тобто один рік вниз (-), а потім один рік вгору (+), але за умови швидкого закінчення пандемії, як зазначають фахівці МВФ. Наведений прогноз динаміки обсягів виробництва у табл. 1, показує, що вже 2021 р. світовий ВВП зросте до +5,8 % [4]. Швидкому зростанню сприятиме поживлення світової торгівлі, обсяги якої 2020 р. знизяться на 11 %, а 2021 р. зростуть до 8,4 %, а також відновлення економічної активності в країнах. Але це буде залежати від глибини падіння економік світу, характеру скорочення особистого споживання та закономірностей розповсюдження рецесії на сферу нагромадження та державних фінансів [5, с. 9]. Не зважаючи на те, що країни «входили» в кризу за однаковим сценарієм, виходити з неї кожна країна буде нарізно.

При цьому потребує розуміння, що в існуючих умовах економічна політика відіграє зовсім іншу роль. Якщо під час фінансових криз державні органи влади намагалися швидко підтримати активність економічних суб'єктів шляхом стимулювання сукупного попиту, то цього разу криза супроводжується прийняттям заходів, спрямованих на стримування соціального спілкування та розповсюдження вірусу. Це робить стимулювання активності більш складним, особливо в тих галузях, що постраждали, та в тих, які не можуть забезпечити необхідні санітарні норми.

Йдеться про призупинення розвитку сфери певних послуг, зокрема готельно-ресторанного бізнесу, обслуговування та розваг, транспорту тощо. За даними Мінекономрозвитку та торгівлі України, падіння обсягів готельно-ресторанного бізнесу у II кварталі очікується на рівні 82 %, і відновити цей бізнес протягом року не представляється можливим [6].

Пожевваллення економічної активності шляхом запровадження фіскальних та монетарних програм несе в собі й певні ризики. Особливо високими ризики можуть очікуватися в країнах, що реформують і розвивають свою економіку. Зокрема, дефіцит держбюджету в Україні збільшено до 7,5 %, а джерела його покриття ще не є остаточно визначеними, про що зазначалося вище. Вважається, що такий дефіцит є тимчасовим (тільки на часи карантину) і відновлення виробництва та надходження податків зменшать його розмір до кінця року. До того ж заходи фіскальної та монетарної політики, спрямовані на підтримання бізнесу і населення, частково компенсують падіння споживчого попиту, який, втім, залишатиметься пригніченим ще досить довго після завершення дії карантину. Це стане на заваді зростанню інфляції понад цільовий рівень у поточному році¹. Інфляцію також стримуватиме зниження світових цін на енергоносії, яке й далі позначатиметься на вартості палива на внутрішньому ринку [7]. Такий оптимізм в сучасних умовах не є переконливим, бо особливість поточної кризи – невизначеність термінів її протікання.

Ризик підвищення інфляції несе в собі й поновлення операцій з рефінансування банків. НБУ дозволив банкам брати рефінансування майже в необмежених обсягах. Обсяги рефінансування будуть обмежуватися лише наявною в банків ліквідною заставою, до якої можуть входити ОВДП, депозитні сертифікати Нацбанку, іноземна валюта, а в найближчому майбутньому – корпоративні облигації, забезпечені державною гарантією, і муніципальні облигації. НБУ розраховує, що банки нададуть перевагу кредитуванню довгострокових інфраструктурних проєктів, які допоможуть «запустити» економіку. Отримати рефінансування може будь-який український банк з прозорою структурою власності і без простроченої заборгованості перед НБУ. Тендери з підтримання ліквідності банків строком до 90 днів проходять щотижня, а з надання довгострокового рефінансування від року до п'яти років – раз на місяць. Але ризик полягає в тому, що отримані ресурси, замість надходження в економіку, можуть спрямовуватися на валютний ринок, що сприятиме девальвації гривні і підвищенню рівня інфляції. 2014 р. НБУ для підтримки ліквідності банківської системи також надав кредити рефінансування, що в кінцевому результаті призвело до знецінення курсу гривні у три рази – з 7 грн /дол. 2013 р. до гривні 21 грн /дол. 2014 р. і 2015 р. до 30 грн /дол. і зростання інфляції з 0,5 % до 24,9 % і до 43,3 % за відповідні роки.

Для України актуальними залишаються також інші ризики, а саме: ескалація воєнного конфлікту на сході країни; зниження врожаю зернових і плодовоовочевих культур в Україні через несприятливі погодні умови; збільшення волатильності світових цін на продукти харчування з огляду на глобальні зміни клімату; посилення протекціонізму у світі [7].

Центральні банки розвинених країн для пом'якшення впливу внутрішніх і зовнішніх ризиків використовують процентну ставку. Зараз більшість банків знизило свої ключові ставки практично до 0 %. Перехід України до режиму інфляційного таргетування також дає можливість Національному банку використовувати свою облікову ставку для хеджування внутрішніх і зовнішніх ризиків і зниження облікової ставки до 8 % є підтвердженням такої дії.

Висновки. Рецесія 2020, спричинена пандемією коронавірусу, призвела до гуманітарних, соціальних, економічних та фінансових втрат у всьому світі. Розроблення та впровадження фінансових та монетарних програм для подолання наслідків сучасної кризи вказують на раціональну поведінку урядів країн, насамперед підтримку тим, хто втратив роботу, малому та середньому бізнесу, мікробізнесу, самозайнятим тощо. У програмах фігурують величезні фінансові ресурси, але залишається не зрозумілим, чи надовго їх вистачить. Масштаби рецесії занадто великі, щоб їх розв'язати тільки за рахунок додаткових грошових вливань. Тому поряд з підтримкою економік необхідно активно розвивати нові перспективні галузі, які стануть драйверами економічного зростання. При цьому важливо зважати на ризики, з якими стикнуться країни та світова економіка у процесі подолання рецесії 2020.

Література:

1. Боротьба з COVID-19 в Україні: початкові оцінки впливу на бідність. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/media/5811/file/COVID%20impact%20on%20poverty%20ukr.pdf> (дата звернення: 19.05.2020).

Borotba z COVID-19 v Ukraini: pochatkovi otsinki vplyvyu na biznes (2020) [Combating COVID-19 in Ukraine: Initial Impact Assessments on Poverty] <<https://www.unicef.org/ukraine/media/5811/file/COVID%20impact%20on%20poverty%20ukr.pdf>> (19 may 2020) [in Ukraine].

¹ Цільовий рівень інфляції 2020 р. заплановано на рівні 5 % + 1 %.

2. Рада оновила держбюджет-2020 і збільшила його дефіцит з 2,1 % до 7,5 % ВВП з-за коронакризи. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/654551.html> (дата звернення: 24.05.2020).

Rada onovila derzhbudzhet-2020 I zbilshila yogo defitsit z 2,1% do 7,5% VVP z-za koronakrizi (2020) [Council updated the 2020 state budget and increased its deficit from 2.1% to 7.5% of GDP due to the coronary crisis] <<https://interfax.com.ua/news/economic/654551.html>> (24 may 2020) [in Ukraine].

3. Колесніченко О. «Друкарський верстат» запустили: як це може вплинути на курс гривні. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/05/22/660824/> (дата звернення: 25.05.2020).

Kolesnichenko O. (2020) "Drykarskyi verstat" zapustili: yak tse mozhe vplivnuti na ekonomiky ["The printing press" was launched: how it can affect the hryvnia exchange rate.] <<https://www.epravda.com.ua/publications/2020/05/22/660824/>> [in Ukraine] (25 may 2020). [in Ukrainian].

4. Перспективы развития мировой экономики. URL: <https://www.imf.org/ru/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020> (дата звернення: 26.05.2020).

Perspektivyiv razvitiya mirovoy ekonomiki (2020). April. [Prospects for the development of the world economy (International Monetary Fund)] <<https://www.imf.org/ru/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020>> (26 may 2020). [in Ukrainian].

5. Григорьев Л. М., Павлюшина В. А., Музыченко Е. Э. Падение в мировую рецессию 2020. *Вопросы экономики*. 2020. № 5. С. 5–24.

Grigorev L.M., Pavlushina V.A., Myzichenko E.A. (2020) Padenie v mirovyu petseciu 2020 [Falling into World Recession 2020] *Voprosy ekonomiki*. [Economic issues], 5, 5-24. [in Russia].

6. Програма стимулювання економіки для подолання наслідків COVID-19: «Економічне відновлення» (Кабінет Міністрів України). URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/Prezentacii/Programa%20Ekonomichne%20stymylyuvannia/analitichni-materiali-do-programi-stimulyuvannya-1.pdf> (дата звернення: 27.05.2020).

Programa stymylyuvannya ekonomiky dlya podolannya naslidkiv COVID-19: "Ekonomichne vidnovlennya" [Economic Stimulus Program to Overcome the Consequences of COVID-19: "Economic Recovery" (Cabinet of Ministers of Ukraine)] <<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/Prezentacii/Programa%20Ekonomichne%20stymylyuvannia/analitichni-materiali-do-programi-stimulyuvannya-1.pdf>> (27 may 2020). [in Ukrainian].

7. Інфляційний звіт Національного банку України (2020). Квітень. (Національний банк України). URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2020-Q2.pdf?v=4 (дата звернення: 25.05.2020).

Inflatsiyinyi zvit Natsionalnogo banka Ukrainy(2020). Kviten. [Inflation report of the National Bank of Ukraine. April 2020]. <https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2020-Q2.pdf?v=4> (25 may 2020). [in Ukrainian].